

## วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในสื่อมวลชนไทย<sup>1</sup> Sufficiency Economy Discourse in Thai Mass Media

ศิริพร ปัญญาเมธิกุล

### บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษาทฤษฎีทางภาษาที่ใช้นำเสนอวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงของสื่อมวลชนและวิเคราะห์อุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในสื่อมวลชน จากการศึกษาพบกลวิธีทางศัพท์และกลวิธีทางวาทศาสตร์และวาทกรรม ส่วนการวิเคราะห์อุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในสื่อมวลชนพบว่าสื่อมวลชนนำเสนอวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแนวทางในการปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ครอบครัว การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม

### Abstract

The aims of this research are to study the Sufficiency Economy Discourse strategies in Thai mass media and to analyze the ideology of the Sufficiency Economy Discourse in Thai mass media. The results show that there are lexical strategies and discourse-pragmatic strategies used in Sufficiency Economy Discourse. The ideologies of the Sufficiency Economy Discourse expressed in mass media reflect how people can adapt it in collaboration with economics, family life, education, religion, and culture.

### 1. บทนำ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหรือที่รู้จักกันดีในนามของ “ทฤษฎีใหม่” ซึ่งเป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ทรงพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยมาเป็นเวลาหลายสิบปี โดยเฉพาะในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ และให้พสกนิกรชาวไทยน้อมนำไปประยุกต์ในชีวิตประจำวันและดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ชีวิตด้วยความพอดี มีความพอประมาณ อยู่บนทางสายกลาง รู้จักกิน รู้จักใช้อย่างเหมาะสม ทำการงานและธุรกิจตามกำลังความสามารถของแต่ละบุคคล ใช้ความคิดไตร่ตรองในการกระทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความมีเหตุผล เพื่อให้สมาชิกแต่ละคนในชุมชนสร้างภูมิคุ้มกันด้วยตนเอง และพร้อมที่จะรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกระแสโลกาภิวัตน์ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้รู้จักพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่น ในการนี้ต้องอาศัยการเรียนรู้ที่ครบถ้วนในทุกด้าน เพื่อให้

<sup>1</sup> บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งในงานวิจัยเชิงบูรณาการศาสตร์ทางมนุษยศาสตร์ในโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เรื่อง วิถีการเลี้ยงดูสู่วิถีความพอเพียง

เกิดการรอบรู้ รวมถึงจะต้องมีคุณธรรม ความอดทน และจิตสำนึกที่ดีต่อตนเอง บุคคลอื่น และประเทศชาติ

ผู้วิจัยขออัญเชิญแนวพระราชดำริบางส่วนที่เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ (โพธิวิชาลย์ มหาวี วิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สระแก้ว , 2551) เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงและน้อมนำไปปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสม และเพื่อใช้ประกอบการตีความและการอธิบายวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในสื่อมวลชน โดยมีใจความว่า

“... การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อิ่มชู้ตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง...

...ความพอเพียงนี้ ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัว จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้ท่านนักเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัย จริงอาจจะล้าสมัย คนอื่นเขาต้องมีการเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่าเป็นเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง เลย์รู้สิกว่า ไม่हरुหาแต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า ผลิตให้พอเพียงได้...

...ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไป ทำให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไม่ต้องทั้งหมด แม้แต่ครั้งก็ไม่ต้องอาจจะสักเศษหนึ่งส่วนสี่ก็จะสามารถอยู่ได้ การแก้ไขอาจจะต้องใช้เวลา ไม่ใช่ง่าย ๆ โดยมากคนก็ใจร้อน เพราะเดือดร้อน แต่ถ้าทำตั้งแต่เดี๋ยวนี้ ก็สามารถที่จะแก้ไขได้...”

(พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540)

จากพระราชดำรัส สในพระ บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัฐบาลได้พยายามนำแนวพระราชดำริมาเผยแพร่ให้ประชาชนชาวไทยได้ปฏิบัติตาม โดยการให้ความรู้ การณรงค์ และการนำเสนอข่าวสารต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนชาวไทยเข้าใจและน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และช่องทางที่รัฐบาลจะเผยแพร่ให้เข้าถึงประชาชนมากที่สุด คือการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน ไม่ว่าจะเป็นสื่อทางโทรทัศน์ วิทยุ วารสาร และหนังสือพิมพ์ เนื่องจากเป็นสื่อที่รวดเร็วและเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อความคิดและความเข้าใจของประชาชนมาก เพราะการใช้ภาษาในการเสนอข่าวสารต่าง ๆ ของสื่อมวลชนจะถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ และความรู้สึกของผู้เขียนลงไปด้วย นอกจากนั้น ยังแฝงทัศนคติ เจตนา และอุดมการณ์บางอย่างอยู่เสมอ โดยเฉพาะสื่อมวลชนในปัจจุบันที่มักมีการสอดแทรกความคิดเห็นของผู้เขียนลงไปในเรื่องหาข่าวมากขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่าวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงที่ผ่านสื่อมวลชนจะมีลักษณะเป็นเช่นไร เนื่องจากสื่อมวลชนเป็นกลุ่มคนที่สามารถโน้มน้าวให้บุคคลในสังคมยอมรับและเห็นคล้อยตามได้ไม่ยาก

ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะศึกษากลวิธีทางภาษาที่สื่อมวลชนใช้ในการนำเสนออุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง และวิเคราะห์อุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงที่สื่อมวลชนใช้ เพื่อเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 รัฐบาลได้นำเอาแผนพัฒนานี้มาปรับใช้กับเศรษฐกิจของชาติ เพื่อให้เป็นไปตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งเป็นเสมือนวิถีการเลี้ยงดูประชาชนให้อยู่อย่างพอเพียง และในการนำเอาแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ได้อย่างทั่วถึงนั้น สื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นของทั้งภาค รัฐหรือภาคเอกชนจะเป็นตัวกลางที่สำคัญในการเชื่อมโยงแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงสู่ประชาชน จึงเป็นที่น่าศึกษาและวิเคราะห์วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในสื่อมวลชนไทยว่า สื่อมวลชนได้นำอมโนพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ไปเผยแพร่ โดยใช้กลวิธีทางภาษากลวิธีใดและมีอุดมการณ์อะไรแฝงอยู่บ้าง

## 2. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

### วาทกรรม (Discourse)

ในภาษาไทยคำว่า “discourse” มีคำเรียกหลายคำด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็น “ปริจเฉท” “สัมพันธสาร” และ “วาทกรรม” โดยคำว่า “ปริจเฉท” และ “สัมพันธสาร” นิยมใช้กันในหมู่นักภาษาศาสตร์ที่วิเคราะห์การใช้ภาษาใน ระดับเหนือประโยค เพื่อดูความสัมพันธ์ของรูปภาษา และหน้าที่ของภาษา โดยมองว่า “discourse” เป็นปรากฏการณ์ทางภาษา ขณะที่นักวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์และนักวิเคราะห์ทางภาษาศาสตร์ที่มองปรากฏการณ์ทางภาษาเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมด้วยจะนิยมใช้คำว่า “วาทกรรม” มากกว่า ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้คำว่า “วาทกรรม” เนื่องจากคำว่า “วาทกรรม” เป็นคำที่ไม่เพียงแต่สื่อให้เห็นถึงรูปแบบ ลักษณะหรือหน้าที่ของภาษาเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความหมายทางสังคม วัฒนธรรม การคิด และการปฏิบัติของผู้ใช้ภาษาในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม คำว่า “วาทกรรม” จึงเป็นคำที่มีความหมายครอบคลุม และเหมาะสมกับงานวิจัยนี้มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแวน ไดค์ (Van Dijk, 1997) ที่มองว่าวาทกรรมเป็นการวิเคราะห์ความเป็นจริงหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม โดยใช้รูปภาษา (linguistic form) วิธีการศึกษานั้นจึงมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างออกไป ขึ้นอยู่กับมุมมองของความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับชุมชนในการสนทนานั้น โดยใช้ภาษาหรือผู้ร่วมสนทนาต่างมีส่วนร่วมในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

### วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis: CDA)

แฟร์คลาฟ (Fairclough, 1995, น.87-102) กล่าวถึงวิธีการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ว่าประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ตัวบท (text) หมายถึง ภาษาพูดหรือภาษา

เขียน เช่น บทความหนังสือพิมพ์ บทสนทนา บทสัมภาษณ์ รายการโทรทัศน์ เป็นต้น 2) วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) หมายถึง วิธีการผลิต การผลิตใหม่ การรับและส่งต่อบทระหว่างผู้ใช้ภาษาและผู้ร่วมใช้ภาษา และ 3) วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (socio-cultural practice) หมายถึง บริบททางสังคมและวัฒนธรรม

ผู้ใช้ภาษาใช้วาทกรรมที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของสังคมทั้งในรูปแบบการสนทนาและการเขียน วาทกรรมถูกสร้างขึ้นมาอย่างมีจุดมุ่งหมายและเป็นสถานการณ์หนึ่งในสังคม โดยวาทกรรมจะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ผู้ใช้ภาษา กับสมาชิกคนอื่นๆ ในสังคม และการปฏิบัติทางวาทกรรมมีการผลิตวาทกรรมใหม่ มีการรับและส่งต่อบทระหว่างบุคคลในสังคม วาทกรรมจึงมีผลกระทบต่อสังคม เช่น ด้านอุดมการณ์ของสังคม ผู้ใช้ภาษาสามารถใช้วาทกรรม เพื่อสร้างพลังอำนาจ และสร้างความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้นทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อมวลชนในฐานะที่เป็นผู้ใช้ภาษาสามารถถ่ายทอดอุดมการณ์ผ่านการใช้ภาษาและความสัมพันธ์ของอำนาจที่อยู่ภายใต้ภาษานั้นได้ แม้ว่าอุดมการณ์นั้นๆ ไม่ถูกสื่อออกมาอย่างชัดเจนก็ตาม วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์จึงมุ่งหมายที่จะสะท้อนมุมมองของวาทกรรม เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนมากขึ้น (Fairclough; & Wodak, 1997, น.258-281) และ “สิ่งที่เป็นจุดเน้นของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์จะอยู่ที่การผสานกันไปของลักษณะทางสังคมที่มีการใช้วาทกรรมกับรูปแบบของตัวบทและวิธีการพูดของผู้เขียนหรือผู้พูดที่แสดงกลวิธีในการถูกครอบงำหรือการตอบโต้กับอำนาจและอุดมการณ์ทางสังคม...” (Fairclough, 1989, 1995, 1997; Fairclough & Wodak, 1997; Van Dijk, 1995, 1997 อ้างถึงใน จันทิมา เอี่ยมมานนท์, 2549, น.38)

### อุดมการณ์ (ideology)

อุดมการณ์ คือ ความคิด ความเชื่อ ทศนคติที่สมาชิกในสังคมรับรู้และมีร่วมกัน โดยมีความสัมพันธ์กับภาษา สังคม และการสร้างความเป็นตัวตนของบุคคลในชุมชนที่เชื่อมโยงระหว่างวาทกรรม สังคม กับอำนาจที่เป็นกระบวนการของอุดมการณ์ (Van Dijk, 1998) ความเชื่อหรืออุดมการณ์สามารถเปลี่ยนแปลง พัฒนา และสร้างขึ้นใหม่ได้ โดยการปฏิบัติกิจกรรมทางสังคม การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม และการอยู่ในบริบทของสังคมที่เปลี่ยนไป

แวน ไดค์ (Van Dijk, 1997, 1998) กล่าวว่าอุดมการณ์สร้างความเชื่อมโยงระหว่างวาทกรรมกับสังคม โดยอุดมการณ์เป็นความรู้ความเข้าใจที่เกิดควบคู่กับอำนาจ และอุดมการณ์เป็นความรู้ทางสังคมจึงพิจารณาความเกี่ยวข้องระหว่างผู้ใช้ภาษากับวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาของสมาชิกในชุมชน ซึ่งวาทกรรมมีความจำเป็นในการสร้างอุดมการณ์ขึ้นใหม่ในกลุ่มชุมชนนั้นๆ ดังนั้น อุดมการณ์จะครอบคลุมถึงความรู้ ความคิด ความเชื่อ ทศนคติ คีลธรรม ค่านิยม ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นสังคม กลุ่มคน สมาชิกของสังคม ความสนใจและความขัดแย้งระหว่างบุคคลในสังคมนั้นๆ เช่น ชนชั้น เพศ เชื้อชาติ อำนาจทางสังคม อำนาจทางกฎหมาย อุดมการณ์

จะเป็นตัวสร้างกรอบความคิดและการตีความให้กับสมาชิกในกลุ่ม เพื่อให้ กิดความเข้าใจระหว่างสังคมของตนกับสังคมอื่น

อุดมการณ์เป็นความรู้ ความเชื่อที่เป็นที่ยอมรับและนำไปใช้กันของสมาชิกในชุมชนนั้นมีระดับความซับซ้อนแตกต่างกันไป การที่จะดำรงและสืบทอดอุดมการณ์ต่อไปได้จำเป็นต้องอาศัยกลไกทางสังคม โดยเฉพาะอุดมการณ์สื่อมวลชน เป็นกลไกทางสังคมที่มีประสิทธิภาพมาก มีลักษณะโน้มน้าวให้ผู้คนยอมรับได้อย่างง่ายดาย การครอบงำอุดมการณ์โดยสื่อมวลชนจึงมีอำนาจเพราะข้อความที่ปรากฏในสื่อมวลชนนั้น เป็นเสมือนการให้คำนิยามแก่สังคมและเหตุการณ์ซึ่งไม่เป็นผู้กระทำการโดยตรง แต่ในฐานะกลไกทางสังคม สื่อมวลชนจะเปิดโอกาสให้ผู้มีอำนาจในสังคมเข้ามาเป็นผู้ใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์ได้

ดังนั้น อุดมการณ์จึงเป็นสิ่งที่เชื่อมระหว่างวาทกรรมและสังคม ซึ่งการวิพากษ์อุดมการณ์จะนำไปสู่ความรู้เกี่ยวกับวาทกรรม แวน ไดค์ (Van Dijk, 1998) กล่าวว่าในมิติของสังคม อุดมการณ์จะรวมความเชื่อระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ได้รับการยอมรับและรับรู้โดยถูกใช้และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ของสังคมบนพื้นฐานของความสนใจของสมาชิกในสังคม สอดคล้องกับผลการวิจัยของกฤษฎาภรณ์ หงส์ดารมภ์ (2543) ซึ่งทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในการนำเสนอภาพชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย โดยวิเคราะห์บริจเจตสื่อมวลชนที่ให้ภาพการเสนอข่าวขัดแย้งกัน หนังสือพิมพ์นำเสนอภาพพจน์ของชาวเขาในด้านลบ แต่สื่อโทรทัศน์ เช่น รายการ “ทุ่งแสงตะวัน” นำเสนอชนกลุ่มน้อยในด้านบวก มุมมองที่แตกต่างของสื่อมวลชนสะท้อนให้เห็นทัศนคติของสื่อมวลชนที่มีต่อชาวเขา และแสดงนัยสำคัญต่อการทำความเข้าใจลักษณะของความมีอคติทางชาติพันธุ์ที่แฝงอยู่ในการใช้ภาษาของสังคมไทย

นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์อุดมการณ์ในการนำเสนอเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อเอดส์ของจันทิมา เอี่ยมานนท์ (2549, น.321-322, 327, 331) พบว่าอุดมการณ์การแพทย์ ศาสนา การพัฒนาของรัฐ และสิทธิมนุษยชนเป็นอุดมการณ์ที่แฝงอยู่และส่งผลต่อการสื่อความหมายของผู้มีเชื้อเอดส์แตกต่างกันออกไป คือ 1) อุดมการณ์การแพทย์ เป็นการแสดงสถานภาพของผู้ติดเชื้อเอดส์ให้อยู่ในฐานะของผู้ป่วยที่มีสถานภาพต่ำกว่าและไม่เท่าเทียมกัน 2) อุดมการณ์ศาสนาจะเกี่ยวข้องกับเรื่องกรรม ความดี ความเลว อุดมการณ์นี้มักถูกนำมาใช้ในการกำหนดแบบแผนของการประพฤติปฏิบัติของบุคคลในสังคมต่อผู้ติดเชื้อเอดส์ 3) อุดมการณ์การพัฒนาของรัฐ อุดมการณ์นี้มักได้รับการนำเสนอโดยบุคคลในหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมักจะมีลักษณะภาษาที่เป็นคู่ตรงข้ามกัน ได้แก่ การพัฒนากับการไม่พัฒนา ความมั่นคงกับความคุกคาม เป็นต้น และ 4) อุดมการณ์สิทธิมนุษยชนเป็นอุดมการณ์ที่เน้นความเท่าเทียมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การสร้างศักยภาพ และความร่วมมือแบบประชาสังคม

### 3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เก็บข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐและหนังสือพิมพ์มติชน เนื่องจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐและหนังสือพิมพ์มติชนเป็นหนังสือพิมพ์ที่เข้าถึงประชาชนได้ในหลากหลายระดับ วัย และอาชีพ อีกทั้งข่าวสารที่น่าสนใจยังมีความหลากหลายเพื่อรองรับกับผู้อ่านที่หลากหลาย และยังเป็นหนังสือพิมพ์ที่มียอดขายสูง ส่วนหนังสือพิมพ์มติชนเป็นหนังสือพิมพ์ที่เข้าถึงกลุ่มผู้อ่านที่มีความสนใจเฉพาะเรื่อง เช่น ด้านการเมือง เศรษฐกิจ

การคัดเลือกข้อมูลข่าวจะพิจารณาจากคำที่มีความหมายเกี่ยวกับ “ความพอเพียง” “ความพอประมาณ” “การประหยัด” “พึ่งพาตนเองได้” “จิตสำนึก” เป็นหลัก และใช้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของนอร์แมน แฟร์คลาฟ (Norman Fairclough) ในการวิเคราะห์วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียง โดยพิจารณาจาก 1) ตัวบท คือ ข้อมูลภาษา 2) วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมพิจารณาว่าใคร คือ ผู้เขียน ใคร คือ ผู้อ่าน ตัวบทสื่อถึงสังคมได้อย่างไร และ 3) วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นการตีความถึงสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน

การศึกษากลวิธีทางภาษาในการนำเสนอวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงของสื่อมวลชนไทยในการวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ของจันทิมมา เอี่ยมานนท์ (2549) จากงานวิจัย เรื่อง การศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อเอดส์ในสังคมไทยตามแนวปฏิสัมพันธ์วิเคราะห์ ซึ่งแบ่งกลวิธีออกเป็น

- 1) กลวิธีทางศัพท์ หมายถึง การเลือกใช้คำศัพท์ เพื่อเป็นสื่อแทนความคิดและการแสดงทัศนคติ ซึ่งในงานวิจัยนี้ ศึกษาเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการบรรยายความหมายของหลักเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม หมายถึง กลวิธีที่ใช้ในการวิเคราะห์ตัวบทที่ต้องพิจารณาลักษณะทางภาษา บริบทสถานการณ์ของตัวบท ความรู้ทางสังคม และวัฒนธรรมร่วมกับการตีความ เพื่อให้สามารถอธิบายความคิดที่แฝงอยู่ให้ชัดเจนขึ้น

### 4. ผลการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการนำเสนอเศรษฐกิจพอเพียงในสื่อมวลชน

จากการวิจัยพบกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการนำเสนอเศรษฐกิจพอเพียงในสื่อมวลชนและอุดมการณ์ในวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในสื่อมวลชน ทั้งกลวิธีทางศัพท์และกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม ดังต่อไปนี้

#### 4.1 กลวิธีทางศัพท์

#### 4.1.1 การใช้คำสำคัญตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การใช้คำสำคัญตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการนำเสนอวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียง โดยเลือกใช้คำสำคัญจากพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีคำศัพท์หลายคำที่เกี่ยวข้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง จากการวิจัยพบว่าคำที่ใกล้เคียงกับเศรษฐกิจพอเพียงมากที่สุด คือ คำนาม “ความพอเพียง” จึงขออัญเชิญพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่ง พระราชทานความหมายของคำว่า “ความพอเพียง” ดังนี้

“ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”

(โพธิวิรัชชัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สระแก้ว, 2551)

ในหลายปีที่ผ่านมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงชี้แจงเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในโอกาสต่างๆ หลายครั้ง เพื่อแก้ไขข้อเข้าใจผิดพลาดของประชาชนเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมาโดยตลอด แม้ประชาชนชาวไทยจะได้รับฟังพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยตรงด้วยตนเองมาเป็นเวลาหลายปี แต่ก็ยังเป็นเพียงบางโอกาส เช่น ในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ซึ่งมีเพียงปีละหนึ่งครั้ง หรือไม่บ่อยครั้ง รัฐบาลจึงทำการเผยแพร่โดยหน่วยงานของรัฐและเอกชนเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน แต่อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจคลาดเคลื่อนจากหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่แท้จริงก็เกิดขึ้น นั่นอาจแสดงให้เห็นว่า การนำเสนอนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงของสื่อมวลชนมีนัยสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในการที่จะบรรยายเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้ประชาชนได้รับรู้ หากผู้เขียนไม่เข้าใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียงดีพอ และยังติดอยู่กับระบบทุนนิยมที่ได้รับมาตามกระแสโลกาภิวัตน์ ย่อมส่งผลให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงบิดเบือนไปจากความเป็นจริงได้ ผู้วิจัยจึงขอยกคำสรุปความหมายเศรษฐกิจพอเพียงของ ดร. สุเมธ ตันติเวช

กุล อดีตเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) ที่ได้กล่าวสรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรัส ดังนี้

“เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจ ที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ (Self-Sufficiency) ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง อยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน ซึ่งต้องสร้าง พื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ให้ตนเองสามารถอยู่ได้ อย่างพอกินพอใช้ มิได้มุ่งหวังที่จะสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้เจริญอย่างรวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว”

ในการวิจัยครั้งนี้ จะวิเคราะห์โดยพิจารณาจากคำสำคัญตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่าคำสำคัญตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกุญแจสำคัญในการวิเคราะห์วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้วิจัยจะเลือกข่าวที่มีคำสำคัญนี้ปรากฏใน หนังสือพิมพ์มติชนและหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เพื่อให้เกิดความเข้าใจความหมายของคำว่า “ความพอเพียง” ได้อย่างถูกต้องและตรงกัน

จากการศึกษาพบว่าคำศัพท์ที่สื่อมวลชนเลือกใช้มีทั้งที่เป็นคำนาม คำสรรพนาม คำกริยา คำคุณศัพท์ คำกริยาวิเศษณ์ ซึ่งแต่ละคำล้วนบ่งบอกถึงความคิดและ ความเชื่อเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงของสื่อมวลชน รวมทั้งแสดงให้เห็นทัศนคติที่ผู้เขียนต้องการสื่อออกมา ซึ่งจากการวิเคราะห์พบคำสำคัญตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

“พอเพียง” “ความยั่งยืน” “ความมีเหตุผล” “ความพอประมาณ” “พออยู่พอกิน” “พอใจในสิ่งที่ มีอยู่” “มีความสมดุล” “ประหยัด” “มีภูมิคุ้มกัน” “การพึ่งพาตนเอง” “การเดินทางกลาง” “มีจิตสำนึก” “มีคุณธรรม” “มีสติ” “รอบรู้” “รอบคอบ” “ระมัดระวัง” “ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน” “ไม่ทอดทิ้งกัน” “กระจายให้ทุกคนมีรายได้”

ตัวอย่าง (1) คอลัมน์ คน กฟผ. รักพอใช้พลังงานอย่างพอเพียง (2550, น.3) ใน หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ที่กล่าวถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียง

(1) “...กฟผ. จึงได้ริเริ่มโครงการ “คน กฟผ. รักพอใช้พลังงานอย่าง พอเพียง” เพื่อรณรงค์ให้ชาว กฟผ. ทุกคนเกิด จิตสำนึก และ มีส่วนร่วม ในการ ประหยัด พลังงานอย่างจริงจัง และ ยั่งยืน”



“พอเพียง” “จิตสำนึก” “ส่วนร่วม” “การประหยัด” และ “ยั่งยืน” ทั้งหมดนี้ เป็นคำและวลีที่สำคัญที่ปรากฏในพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และพบในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ซึ่งสามารถตีความหมาย โดยพิจารณาจากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542, น.312, 667, 775, 897, 1142) ดังนี้

“พอเพียง” คือ ใต้เท้าที่กะไว้ ซึ่งตามควรแก่ความต้องการและเท่าที่จำเป็น

“จิตสำนึก” คือ ภาวะที่จิตตื่นและรู้ตัวสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้า ไข้ หมายความว่า จิตที่รู้ตัวในสิ่งที่กำลังดำเนินอยู่ ปฏิบัติอยู่ ที่เป็นสิ่งที่ดี

“ส่วนร่วม” คือ การมีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น การร่วมทำกิจกรรมใดๆ กับสมาชิกอื่นๆ ในสังคม

“การประหยัด” คือ การระมัดระวัง การใช้จ่ายพอควรตามฐานะ

“ยั่งยืน” คือ ยืนยง คงทน อยู่ได้นาน

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า มีการจัดโครงการขึ้นในหน่วยงานต่างๆ กฟผ . หยิบยกคำศัพท์เกี่ยวกับความพอเพียงมาใช้ในการรณรงค์และปลูกจิตสำนึกแก่ประชาชนให้ตระหนักถึงการประหยัดพลังงานโดยใช้ชื่อโครงการว่า “คน กฟผ. รักพอใช้พลังงานอย่าง พอเพียง” เพื่อต้องการเน้นให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ปฏิบัติตามแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และเน้นให้ประชาชนทุกคนได้ตระหนักถึงการปฏิบัติร่วมกันตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้เลือกคำที่มีความหมายสอดคล้องกับโครงการ คือ ให้ทุกคนใช้พลังงานตามความจำเป็นอย่างรู้ตัว และได้เลือกปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันในการใช้พลังงานอย่างระมัดระวัง และพอควรตามฐานะ เพื่อให้มีพลังงานใช้ต่อไปได้อย่างยั่งยืนนาน

#### 4.1.2 การใช้คำเรียกหรือคำอ้างถึงบุคคลที่เกี่ยวข้อง

จากการวิเคราะห์คำศัพท์ที่สื่อมวลชนใช้เรียกบุคคลที่ปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พบคำที่ใช้เรียกบุคคลที่ได้รื้อฟื้นหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ หรือบุคคลที่สมควรแก่การรื้อฟื้นหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์อย่างหลากหลาย ได้แก่

คำเรียกที่มาจากสถานภาพทางสังคม เช่น *พลชนิกกรชาวไทย คนไทย ชาวบ้าน ผู้สูงอายุ เด็ก นักเรียน*

คำเรียกที่มาจากสถานภาพทางอาชีพ เช่น *เกษตรกร นักธุรกิจ นักธุรกิจต่างประเทศ*

คำเรียกที่มาจากสถานภาพทางองค์กร เช่น *ครัวเรือนไทย วิชากิจชุมชน ชาว กฟผ.*

ดังตัวอย่าง (2) จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ประจำวันที่ 4 ตุลาคม 2549

(2) “...สำหรับการใช้นโยบายเศรษฐกิจพอเพียงของรัฐบาลควบคู่กับเศรษฐกิจเสรี ซึ่งมีต่างชาติวิจารณ์ว่า จะขัดกับเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ม.ร.ว.ปรีดิยาธร ยืนยันว่าเป็นเรื่องที่ไม่จริง เพราะการใช้เศรษฐกิจทั้งสองระบบรวม กันจะทำให้เกิดความสมดุล เพราะความพอเพียงจะทำให้ครอบครัวไม่ใช้จ่ายเกินตัว และไม่ก่อหนี้ก่อสินเกินตัว ส่วนภาคธุรกิจก็จะไม่ขยายธุรกิจเกินกำลังจนล้ม ขณะที่ระดับประเทศชาติ จะทำให้การขยายตัวของเศรษฐกิจไม่เกินกำลังความสามารถจนเข้าสู่วิกฤติเศรษฐกิจเหมือนปี 2540 ที่ผ่านมา” (“อยู่” โชว์กินหัวหน้าที่้มเศรษฐกิจ เน้นความพอเพียงไม่ดับเบิลสแตนด์ดาร์ด, 2549, น.8)

จากตัวบทนี้พบความหมายของคำเรียกหรือคำอ้างถึงบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542, น.220, 549, 819) ดังต่อไปนี้

“ครอบครัว ” หมายถึง สถาบันพื้นฐานของสังคมที่ประกอบด้วยสามีภรรยา และหมายความรวมถึงลูก

“ภาคธุรกิจ” หมายถึง ส่วนของงานหรือกิจการที่เกี่ยวกับการค้าขายหรือกิจการด้านอื่นที่ไม่ใช่ในทางราชการ

จากผลการวิเคราะห์เห็นได้ชัดเจนว่าหลักเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเหมาะสมกับการนำไปใช้ในทุกระดับของสังคม โดยเฉพาะในระดับ “ครอบครัว ” ซึ่งนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่จะหล่อหลอมเด็กและเยาวชนไทยสู่สังคม เพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ หากแต่ละครอบครัวได้น้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ และปลูกฝังให้บุตรหลานได้ปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว จะส่งผลดีต่อตนเอง ครอบครัว สังคม ธุรกิจ และประเทศเป็นอย่างมาก เพราะบุตรหลานที่เติบโตขึ้นจะสามารถช่วยเหลือ พี่พาทนเองได้ และยังสามารถแผ่แผ่ความช่วยเหลือไปถึงผู้อื่นในสังคม

ส่วนในระดับเศรษฐกิจที่สำคัญไม่แพ้กัน คือ “ภาคธุรกิจ” ที่จะต้องเจริญเติบโตต่อไป แต่ก็สามารถนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้ ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจขนาดเล็ก ขนาดกลาง หรือขนาดใหญ่ ก็สามารถนำไปประยุกต์ได้เช่นกัน โดยลงทุนตามสมควรแก่กำลัง ตามความสามารถที่เหมาะสมกับแต่ละขนาดของธุรกิจ ไม่ทำอะไรเกินตัว จนต้องล้มละลาย

#### 4.1.3 การใช้ถ้อยคำแสดงการกระทำ

จากการศึกษาข้อมูลพบการใช้คำหรือถ้อยคำที่บ่งบอกถึงการลงมือกระทำหรือการลงมือปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ช่วยเหลือ ลงมือปฏิบัติจริง ลอง รวมกลุ่มกัน ผลิตรายนำ...ปรับใช้ ขยันขันแข็ง นำไปขยายผล ดังตัวอย่าง (3) จากหนังสือพิมพ์มติชน ประจำวันที่ 15 มกราคม 2550

(3) “...ทุกวันนี้โรงเรียนทำกิน- ทำให้มีความก้าวหน้าขึ้นมาก เพราะมีนักวิชาการมาเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนการผลิตเครื่องใช้ต่างๆ มีเกษตรกรสนใจมา เรียนกันจำนวนมาก เมื่อผ่านการเรียนจากโรงเรียนไปแล้วก็ สามารถผลิตขึ้นมาใช้เอง หรือนำไปขยายผลให้กับเกษตรกรรายอื่นๆ ได้ โรงเรียนทำกิน- ทำให้จึงเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้และขยายผลแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครัวเรือน ทำให้รู้จักการ ประหยัด อดออม ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ขยันหมั่นเพียรประกอบอาชีพ เพราะทุกคนได้ ลงมือปฏิบัติจริง ความรู้จะติดตัวไปจนวันตาย”

(บุญนำ เกิดแก้ว, 2550, น. 8)

จากตัวบทนี้ เห็นว่ามีการใช้คำศัพท์ที่แสดงการกระทำอยู่หลายคำ ได้แก่ เรียน สามารถผลิตขึ้นมาใช้เอง นำไปขยายผล ประหยัด อดออม ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ขยันหมั่นเพียร ลงมือปฏิบัติจริง ผู้วิจัยนำความหมายที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542, น. 166, 167, 667, 726, 727, 813, 814, 969, 1257, 1322) มาปรับใช้ร่วมกับการตีความหมายของแต่ละถ้อยคำ คือ

“เรียน” เป็นคำกริยา หมายถึง เข้ารับความรู้จากผู้สอนหรือเข้ารับการฝึกอบรม เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจหรือความชำนาญ

“สามารถผลิตขึ้นมาใช้เอง ” เป็นวลีที่แสดงการกระทำ โดยคำว่า “ผลิต” เป็นคำกริยา หมายถึง ทำให้เกิดมีขึ้นตามที่ต้องการด้วยอาศัยแรงงานหรือเครื่องจักร เช่น ผลิตข้าว ผลิตรถยนต์ เป็นต้น ดังนั้น “สามารถผลิตขึ้นมาใช้เอง ” จึงสามารถตีความได้ว่า เกษตรกรที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงจากชุมชนในภาคปฏิบัติแล้ว สามารถใช้ความรู้ที่ได้ฝึกอบรม มาใช้ในการทำเกษตรกรรมจนเกิดผลดีมีผลผลิตได้ด้วยตนเอง

“นำไปขยายผล ” เป็นวลีที่แสดงการกระทำ โดยคำว่า “ขยาย” เป็นคำกริยา หมายถึง อธิบาย ชี้แจง ส่วนคำว่า “ผล” เป็นคำนาม หมายความว่า สิ่งที่เกิดจากการกระทำ และประโยชน์ที่ได้รับ ดังนั้น “นำไปขยายผล” จึงสามารถตีความได้ว่า เกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจนเกิดผลผลิตที่ดีแล้ว จึงนำประสบการณ์มาอธิบายและชี้แจงต่อเกษตรกรคนอื่นๆ ถึงผลประโยชน์ที่ได้รับ เพื่อให้เกษตรกรในชุมชนได้นำไปประยุกต์ในชีวิตและการทำงาน

“ประหยัด” และ “อดออม” เป็นคำกริยา หมายถึง ยับยั้ง ระมัดระวัง ให้ใช้จ่ายแต่พอควรแก่ฐานะ

“ฟุ้งเฟ้อและฟุ่มเฟือย” เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง การใช้จ่ายโดยไม่คำนึงถึงความสิ้นเปลือง ใช้จ่ายเกินควร เกินฐานะ ใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่ควร จากตัวบทมีการปฏิเสธ โดยคำว่า “ไม่” ดังนั้น “ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย” จึงหมายความว่า การใช้จ่ายที่พอควรแก่ฐานะ

“ขยันหมั่นเพียร” คือ การทำงานอย่างขยันขันแข็งไม่ปล่อยปละละเลย สม่ำเสมอ ไม่เกียจคร้าน เมื่อเป็นการลงมือทำด้วยตนเองแล้ว จึงเป็นการเรียนรู้ที่สั่งสม เพิ่มพูน จนกลายเป็นความรู้ที่จะติดตัวปฏิบัติตลอดไป

“ลงมือปฏิบัติจริง” คำว่า “ลงมือ” เป็นคำกริยา หมายถึง เริ่มทำ จากถ้อยคำว่า “ลงมือปฏิบัติจริง” จึงสรุปได้ว่า เป็นการเริ่มต้นทำจริงหลังจากได้เรียนรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว

ตัวบทนี้นำเสนอเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำผลจากการที่เกษตรกรไทยกลุ่มหนึ่งได้น้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ จากการที่ได้ใช้แล้วประสบผลสำเร็จ จนเกิดการจัดอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรคนอื่น ๆ ในชุมชน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และนำไปปฏิบัติตามจนได้รับผลประโยชน์เช่นกัน ส่งผลให้เกิดการส่งต่อความรู้ให้กับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคมและปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

#### 4.1.4 การใช้ถ้อยคำแสดงความรู้สึก

จากการศึกษาพบการใช้ถ้อยคำแสดงความรู้สึกในแง่ของการใช้คำหรือถ้อยคำที่สื่อถึงความรู้สึกของบุคคลทั้งที่เป็นผู้เขียนหรือผู้ส่งสาร และบุคคลที่ได้น้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ จนเกิดผลดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงดำริไว้ แต่เนื่องจากประเทศไทยได้รับอิทธิพลของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลายปีที่ผ่านมาจึงถือได้ว่า ระบบทุนนิยมในประเทศไทยได้รับความนิยมอย่างสูง ส่งผลให้เกิดความรู้สึกทั้งที่เป็นความรู้สึกทางบวก และความรู้สึกทางลบต่อระบบเศรษฐกิจพอเพียง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

##### 1) ความรู้สึกทางบวก

ความรู้สึกทางบวก เป็นความรู้สึกที่ดีต่อหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเกิดจากการได้รับทราบข้อมูลที่ถูกต้องตรงตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจนเกิดความเข้าใจ และน้อมนำมาปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย จึงเกิดความรู้สึกที่เป็นสุข เกิดความพึงพอใจ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบคำที่แสดงความรู้สึกทางบวก ได้แก่ ภูมิใจ มีความสุข ดีใจ น่าชื่นชม น่ายินดี ใฝ่หน้าเปื้อนยิ้ม การมีส่วนร่วม ดังตัวอย่าง (4) จากหนังสือพิมพ์มติชน ประจำวันที่ 15 มกราคม 2550

(4) “...น้ำเสียงของ “สำเร็จ” เปี่ยมไปด้วย ความภาคภูมิใจ ใฝ่หน้าเปื้อนยิ้ม เมื่อเธอพูดถึงเกษตรกรบ้านดงสระแก้วในวันนี้ว่า หลุดพ้นจากภาวะหนี้สิน แล้ว เพราะน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในหมู่บ้าน โดยปัจจัยเบื้องต้นที่ทำให้เกิดความสำเร็จ คือ การมีส่วนร่วม ของคนในหมู่บ้านที่เห็นความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องปรับ บววิถีการ

ดำเนินชีวิต จึงรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันคิด ร่วมทำ ร่วมปรึกษาหารือ ร่วมตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติด้วยความตั้งใจแน่วแน่”

(บุญนำ เกิดแก้ว, 2550, น.8)

จากตัวบทนี้พบว่ามีการใช้คำศัพท์ที่แสดงความรู้สึกทางบวก ได้แก่ “ความภาคภูมิใจ” และ “ใบหน้าเปื้อนยิ้ม” “หลุดพ้นจากภาวะหนี้สิน” “การมีส่วนร่วม” โดยพบความหมายที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542, น.840, 1142) ซึ่งผู้วิจัยนำมาประกอบกับการตีความหมายถ้อยคำ ดังต่อไปนี้

“ความภาคภูมิใจ” เป็นคำนาม หมายถึง ความรู้สึกกระหยิ่มใจ รู้สึกว่ามีเกียรติ ผู้เขียนคอลัมน์นำเสนอคำนี้จากการที่ได้สัมภาษณ์ “สำเร็จ” เกษตรกรผู้ใช้ชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง และสังเกตจากน้ำเสียงของ “สำเร็จ” ที่แสดงถึงความรู้สึกที่ภาคภูมิใจ

“ใบหน้าเปื้อนยิ้ม” เป็นลักษณะอาการของ “สำเร็จ” เป็นการบ่งบอกถึงความรู้สึกที่ดีและเป็นสุข โดยปกติคนเรามักจะยิ้มในเวลาที่มีความสุข จากตัวบทนี้ ผู้เขียนคอลัมน์นี้ใช้อุปมา (Metaphor) “เปื้อนยิ้ม” เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจและเห็นภาพได้ชัดเจน เพื่อสื่อให้เห็นถึง “รอยยิ้ม” ที่เห็นอยู่เต็มใบหน้าของผู้ให้สัมภาษณ์ได้ชัดเจน ซึ่งผู้เขียนคอลัมน์ใช้การนำเสนอความรู้สึกทางบวกของผู้ที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อแสดงให้เห็นว่าการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงนั้น นำมาซึ่งความภาคภูมิใจ รอยยิ้ม และความสุข

“หลุดพ้นจากภาวะหนี้สิน” แสดงลักษณะอาการที่พ้นจากการติดค้าง พิจารณาได้จากคำว่า “หนี้สิน” ซึ่งหมายถึง เงินที่ผู้หนึ่งติดค้างอยู่จะต้องใช้ให้แก่อีกผู้หนึ่ง

“การมีส่วนร่วม” เป็นการมีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ในที่นี้แสดงความรู้สึกของสมาชิกในหมู่บ้านที่มีส่วนร่วมในการทำงานและการดำเนินชีวิตด้วยวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

## 2) ความรู้สึกทางลบ

ความรู้สึกทางลบ เป็นความรู้สึกที่ไม่ดีต่อการประกาศใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากประเทศไทยตกอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมาเป็นเวลานาน และจากการเก็บข้อมูลเป็นช่วงที่เปลี่ยนรัฐบาลจากนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร มาเป็นนายกรัฐมนตรีสุรนันทน์ จุลานนท์ จากการวิเคราะห์พบเพียงคอลัมน์เดียวเท่านั้นที่มักจะกล่าวถ้อยคำที่แสดงความรู้สึกทางลบ เนื่องจากผู้เขียนคอลัมน์เกิดความไม่มั่นใจว่าหลักเศรษฐกิจพอเพียงนอกจากไม่สามารถทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนไทยดีขึ้นแล้ว ยังอาจจะทำให้เศรษฐกิจไทยเกิดปัญหาขึ้นได้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏคำที่แสดงความรู้สึกทางลบ ได้แก่ หนักใจ ใจหาย ดังตัวอย่าง (5) จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ (2549)

(5) "...ที่นี้ก็ต้องมาดูกันว่า เศรษฐกิจของประเทศจะต้องปรับตัวกันขนาดไหน เพราะอย่าลืมว่านโยบายเศรษฐกิจจะมีผลกระทบกับภาคเอกชนโดยตรง นั่นหมายถึง การกินคืออยู่ดี ของประชาชนที่จะตามมาด้วย

ถ้าคิดจะเอากองเมืองนำเศรษฐกิจ ต้องคิดหน้าคิดหลังให้ดี

จู่ๆ ระบบเศรษฐกิจที่คุ้นเคยกับการใช้เงินกระตุ้นการลงทุนและเจริญเติบโตเป็นหลัก ถึงแม้จะเสี่ยง แต่ก็แลกมากับความร่ำรวย กับเศรษฐกิจแบบไปเรื่อยๆ แบบพอเพียง จะต้องหันหัวกลับกันอย่างไร

พูดตรง ๆ ว่า หนักใจ แทน ด้วยพื้นฐานปัญหาจากการยึดอำนาจ ในส่วนของประเทศโลกเสรี คงไม่คบค้าสมาคมอยู่แล้ว ..."

(หมัดเหล็ก, 2549, น.6)

จากตัวบทนี้ปรากฏคำที่แสดงความรู้สึกทางลบ คือ "หนักใจ" ที่มีความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542, น.1243) คือ เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง ลำบากใจ

ผู้เขียนในคอลัมน์นี้ได้นำเสนอตัวบทโดยแสดงความรู้สึกลำบากใจ เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายเศรษฐกิจจาก "ระบบเศรษฐกิจที่คุ้นเคย" ซึ่งเรียกอีกนัยหนึ่ง คือ "ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม" และเปลี่ยนมาเป็น "เศรษฐกิจแบบไปเรื่อยๆ แบบพอเพียง" จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าผู้เขียนในคอลัมน์นี้มีความคุ้นเคยกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งทั้งประเทศไทยและต่างประเทศใช้มาเป็นเวลานาน ผู้เขียนจึงมีความเชื่อมั่นในการดำเนินเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่สามารถเห็นผลจากการลงทุนได้อย่างรวดเร็วและเห็นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้ชัดเจนกว่าเมื่อรัฐบาลประกาศนโยบายใช้ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงในการดำเนินเศรษฐกิจ ผู้เขียนจึงเกิดความหนักใจ เพราะเห็นว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและแบบพอเพียงมีความแตกต่างกันมาก

#### 4.2 กลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบกลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม 5 กลวิธี ดังนี้

##### 4.2.1 การใช้ข้อสมมติเบื้องต้น (Presupposition)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบการใช้ภาษาเพื่ออธิบายบางสิ่งบางอย่างที่สามารถเข้าใจได้โดยนัย ซึ่งมีเจตนาบางอย่างแฝงอยู่ในข้อความ โดยทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารจะต้องมีความรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมกัน จึงจะสามารถตีความ เข้าใจความคิด และเจตนาที่แฝงอยู่ในข้อความนั้นได้ เช่น การใช้คำว่า *หาก ก็ยอม ก็คง* ดังปรากฏในตัวอย่าง (6) จากหนังสือพิมพ์มติชน ประจำวันที่ 5 มกราคม 2550

(6) “...ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ หากบุคคลไหน สังคมไหน น้อมนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิต ความสุข ความเจริญยั่งยืนในชีวิต ก็ย่อมเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากใครคิดจะใช้ วันขึ้นปีใหม่เป็นโอกาสทอง เปลี่ยนแนวใช้ชีวิตใหม่ ก็ คงเป็นเรื่องที่ดี เป็นมงคลต่อชีวิตไม่น้อย”

(หมู่บ้านดอนม่วง ต้นแบบความพอเพียง, 2550, น.36)

จากการวิเคราะห์ตัวบทนี้ ผู้เขียนคอลัมน์นี้แสดงความคิดของตนในการยอมรับและส่งเสริมให้ประชาชนนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์กับการดำเนินชีวิต จากข้อมูลพบคำที่แสดงการเชื่อมโยงเพื่อสะท้อน ข้อสมมติเบื้องต้น คือ “หาก” “ก็ย่อม” “ก็คง” ผู้เขียนสื่อเจตนาของตน โดยแสดงการสนับสนุนด้วยการใช้คำว่า “หาก” เพื่อเชื่อมโยงกับตัวบทที่แสดงการกระทำในปัจจุบัน คือ “น้อมนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิต” และ “เปลี่ยนแนวใช้ชีวิตใหม่” ผู้เขียนต้องการส่งเสริมให้ดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากถ้าบุคคลหรือสังคมน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้การดำเนินชีวิตจะมีความสุข ความเจริญ และหากใครเปลี่ยนไปน้อมนำปรัชญาดังกล่าวในวันปีใหม่ ชีวิตใหม่ก็จะเริ่มขึ้นและเป็นสิ่งที่ดีในชีวิต

#### 4.2.2 การปฏิเสธ

จากข้อมูลพบการปฏิเสธในแง่ของการไม่ยอมรับหรือการไม่รับความคิดที่ได้สื่อออกมา ก่อนหน้านี้ จากการตีความหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปในหลายแนวทางแตกต่างกันไป จนเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน และบิดเบือนไปจากความเป็นจริงทั้งในด้านความหมาย การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและผลที่จะได้รับการปฏิบัติตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง จึงปรากฏตัวบทที่แสดงการปฏิเสธกับสิ่งที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้า จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้เขียนในคอลัมน์นี้แก้ไขข้อเข้าใจผิด โดยใช้คำที่แสดงการไม่ยอมรับ เช่น คำว่า “ไม่ ไม่ใช่ ไม่เป็น เป็นต้น ดังตัวอย่าง (7) จากหนังสือพิมพ์มติชน ประจำวันที่ 2 มกราคม 2550

(7) “...ละครเรื่องนี้ให้สาระกับผู้ชมอย่างมาก คือ การเดินทางสายกลาง ไม่ดี ไม่หย่อนเกินไป คือ คนมีฐานะดี ไม่ใช่จะต้องทำตัวเองให้จน หรือคนที่มีฐานะไม่ดี ก็ทำให้ตัวเองลำบาก หรือแย่ลงไปอีก”

(ละครเวทีเฉลิมพระเกียรติ รวยที่สุด, 2550, น.23)

จากการวิเคราะห์ตัวบทนี้ พบว่าผู้เขียนคอลัมน์นี้ใช้คำว่า “ไม่ใช่” ซึ่งเป็นคำที่แสดงการปฏิเสธ ผู้เขียนไม่ยอมรับกับความคิดที่มีมาก่อนหน้านี้ ที่ว่าบุคคลในสังคมเข้าใจความหมายของหลักเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างไปจากความเป็นจริง ดังคำว่า “การเดินทางสายกลาง” ที่มีการ

ตีความว่า เป็นการทำให้ประหยัด พอเพียง ไม่ทำตัวรวย ไม่ทำตัวจน ไม่ปฏิบัติดีไปเพียงทางใดทางหนึ่ง ทำให้คนที่มีความดีหลายคนคิดว่า เศรษฐกิจพอเพียงเหมาะกับคนยากจนที่มีเงินน้อย ต้องใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่เหมาะกับตน ผู้เขียนคอลัมน์นี้หยิบยกข่าวกิจกรรมการแสดงละครเวทีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาเผยแพร่สู่ประชาชน เพื่อสื่อถึงการไม่ยอมรับกับความเข้าใจผิดที่ประชาชนมีต่อหลักเศรษฐกิจพอเพียงก่อนหน้านี้ โดยนำเสนอว่าหลักเศรษฐกิจพอเพียงไม่เพียงเหมาะสมสำหรับคนที่มีฐานะไม่ดีเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วหลักเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปปรับใช้ได้กับคนทุกระดับฐานะ

#### 4.2.3 การใช้วรรณกรรม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบการใช้วรรณกรรมเพื่อสื่อความหรือสื่อเจตนาบางอย่างที่ก่อให้เกิดการกระทำหรือเกิดการบรรลุจุดมุ่งหมายบางอย่างของผู้ใช้ภาษา ได้แก่ วรรณกรรมเชิญชวน วรรณกรรมเตือน วรรณกรรมแนะนำ วรรณกรรมติเตียน และวรรณกรรมแสดงความปรารถนา ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

##### 1) วรรณกรรมเชิญชวน

การใช้ภาษาของผู้เขียนที่แสดงเจตนาเชิญชวนผู้อ่านให้กระทำการดังที่ผู้เขียนต้องการ จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบคำว่า ฝากถึง ช่วย ดังตัวอย่าง (8) จากหนังสือพิมพ์มติชน ประจำวันที่ 15 มกราคม 2550

(8) “... “สำเร็จ” ฝากถึงเกษตรกรร่วมแผ่นดินว่าการทำการเกษตรแบบปลอดสารพิษจะทำให้ดินเกิดความอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งระบบนิเวศ ช่วยลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว อันเป็นการวางรากฐานให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง และเมื่อครอบครัวเข้มแข็งก็จะส่งผลให้หมู่บ้านหรือชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนตลอดไป”

(บุญนำ เกิดแก้ว, 2550, น.8)

##### 2) วรรณกรรมเตือน

การใช้ภาษาเพื่อแสดงเจตนาในการตักเตือน ผู้เขียนไม่ประสงค์ให้ผู้อ่าน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกระทำการบางอย่าง จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าการนำเสนอว่าทกกรรมเศรษฐกิจพอเพียงของสื่อมวลชนที่แสดงการเตือนจะเป็นการชี้แจงสาเหตุของการเตือนและผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น หากไม่ปฏิบัติตาม คำที่ปรากฏในวรรณกรรมเตือน ได้แก่ คำว่า “อย่า” และวลีที่สื่อถึงการเตือน ดังตัวอย่าง (9) จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ประจำวันที่ 23 ตุลาคม 2549



(9) “...อย่าให้ความเข้าใจที่สับสนทำให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกลายเป็นของไม่ดีและสร้างปัญหาให้แก่ประเทศชาติเลย”

(จุดเปลี่ยนประเทศไทย...เศรษฐกิจพอเพียงในแนวทางสมานฉันท์, 2549, น.8)

### 3) วิจารณ์แนะนำ

การใช้ภาษาเพื่อชี้แนะ แนะนำให้ผู้อ่านกระทำ หรือไม่กระทำการบางอย่างตามความประสงค์ของผู้เขียน ในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ในการดำเนินชีวิตหรือการทำงาน จากข้อมูลพบคำที่แสดงการแนะนำให้กระทำและไม่ให้กระทำ ได้แก่ น่าจะ ต้อง ควร ไม่ต้อง ดังตัวอย่าง (10) จากหนังสือพิมพ์มติชน ประจำวันที่ 30 มกราคม 2550

(10) “...โดยเนื้อแท้ของโครงการเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ควรให้ความสำคัญในระดับครัวเรือน เพราะหมู่บ้าน คือ รากฐานความมั่นคงที่แท้จริง ณ วันนี้ ไม่ต้องมาเสียเวลาวิเคราะห์วิจัยถึงสภาพปัญหา และสาเหตุอะไรอีก ปัจจุบันเรา สังคมข้อมูลไว้มากไม่ว่าจะเป็นเรื่องความพอประมาณ การมีเหตุผลและภูมิคุ้มกัน ตลอดจนหมู่บ้านนาร่องต่างๆ ก็เป็นตัวอย่างน่าจะเพียงพอแล้ว”

(เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2550, น.7)

### 4) วิจารณ์ติเตียน

การใช้ภาษาที่ผู้เขียนแสดงการตำหนิ ติเตียน เพื่อให้ผู้ที่ถูกติเตียนเกิดการกระทำที่เหมาะสมตามความคิดเห็นของผู้เขียน จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบตัวบทที่กล่าวติเตียนการทำงานของรัฐบาลที่ประกาศใช้นโยบายเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว แต่ดำเนินการล่าช้า ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ คำที่แสดงถึงการตำหนิการดำเนินการล่าช้า ของรัฐบาล ซึ่งอาจแบ่งเป็นการติเตียนตรงๆ เช่น คำว่า “เฉื่อย” ดังตัวอย่าง (11) จากหนังสือพิมพ์มติชน ประจำวันที่ 30 มกราคม 2550

(11) “...การปลูกฝังอุดมการณ์การออมจะให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ทำข้อเท็จจริงในเรื่องนี้เมื่อลงมือปฏิบัติในระดับอำเภอ ส่วนราชการต่างๆ จะ เฉื่อยเพราะไม่ได้รับนโยบายจากเบื้องบนซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของตน”

(เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2550, น.7)

### 5) วิจารณ์แสดงความปรารถนา

การใช้ภาษาที่ผู้เขียนสื่อถึงความต้องการ ความปรารถนาที่อยากให้ผู้อ่านดำเนินวิถีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและมีชีวิตที่ดีขึ้น จากข้อมูลพบคำแสดง

ความปรารถนา เช่น “มุ่งหวัง” ดังตัวอย่าง (12) จากหนังสือพิมพ์มติชน ประจำวันที่ 8 มกราคม 2550

- (12) “...ทั้งหมดที่กล่าวข้างต้นคน ไทยจะได้เห็นความคืบหน้าการดำเนินงานทั้ง 4 นโยบายนี้ของกระทรวงพลังงาน ภายในปี 2550 อย่างแน่นอน เพื่อ มุ่งหวังให้คนไทยทุกคนได้มีพลังงานใช้อย่างมั่นคง เพียงพอ และพึ่งพาตนเองได้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ”  
(2550 กระทรวงพลังงาน ชู 4 นโยบาย, 2550, น.18)

#### 4.2.4 การใช้อุปมา (Metaphor)

การใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อความคิดด้วยการเปรียบเทียบสิ่งสองสิ่งหรือมากกว่าที่มีความแตกต่างกัน แต่มีลักษณะหรือคุณสมบัติบางอย่างร่วมกัน เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพพจน์ชัดเจนและเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งการใช้ความเปรียบนั้นจำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์ของผู้เขียนและผู้อ่านที่มีร่วมกันในการตีความ การใช้ความเปรียบหรือการใช้อุปมาไม่ใช่เพียงเพื่อสื่อความคิดให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้นเท่านั้น แต่ยังสะท้อนทัศนคติและความหมายแฝงบางอย่างของผู้เขียนคอลัมน์ ดังตัวอย่างการใช้อุปมาที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์มติชน ประจำวันที่ 30 มกราคม 2550

- (13) “...เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือน รากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่รองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงอยู่ได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากไม่มองเห็นเสาเข็ม และล้มเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป”  
(เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2550, น. 7)

#### 4.2.5 การใช้เรื่องเล่า

การนำเสนอเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยการยกคำกล่าวของบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องในการนำเสนอหลักเศรษฐกิจพอเพียง จากข้อมูลพบว่าการยกคำกล่าวของบุคคลที่ประสบความสำเร็จเป็นกลวิธีที่พบบ่อย เนื่องจากผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนกับว่าได้รับฟังเรื่องราวจากเจ้าของเรื่อง หรือผู้ที่ดำเนินชีวิตตามวิถีพอเพียงด้วยตนเอง ดังตัวอย่าง (14) จากหนังสือพิมพ์มติชน ประจำวันที่ 15 มกราคม 2550

- (14) “... ก่อนนี้ทำนาเพียงอย่างเดียวก็ได้แต่ข้าวมากิน แต่ผัก ผลไม้ ปลา ปู และอื่นๆ ก็ต้องซื้อจากท้องตลาดทั่วไป แต่ช่วง 10 ปีที่ผ่านมากระแสเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาแรงมาก ก็เริ่มฉุฉิด หาอ่าน ศึกษาจากเอกสารบ้าง หนังสือบ้าง แล้วมาลองปรับที่นา 10 ไร่เศษ เริ่มจากขุดบ่อเลี้ยงปลา ดิน

บ่อปลาทำเป็นร่องปลูกพืชผักหลายชนิด ที่เหลือก็ปลูกไม้ยืนต้นจำพวกมะม่วง มะไฟ และอื่นๆ ทำแบบไร่นาสวนผสมตามแบบเกษตรทฤษฎีใหม่...”

(บุญนำ เกิดแก้ว, 2550, น.8)

## 5. ผลการวิเคราะห์อุดมการณ์วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในสื่อมวลชน

### 5.1 อุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง

อุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียงเป็นความคิดที่ต้องการช่วยแก้ปัญหาภาวะเศรษฐกิจของประเทศที่ตกต่ำ และประชาชนคนไทยทุกคนได้รับผลกระทบไปทั่ว รัฐบาลได้นำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ โดยจัดอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-พ.ศ. 2549) และต่อเนื่องมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-พ.ศ. 2554) อุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียงเป็นอุดมการณ์หลักที่พิจารณาได้อย่างชัดเจนจากกลวิธีที่ได้นำเสนอไปข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นกลวิธีการใช้คำสำคัญตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะทำให้ประชาชนหรือผู้อ่านเข้าใจอุดมการณ์นี้ได้โดยตรง กลวิธีที่ใช้เรื่องเล่า กลวิธีที่แสดงมุมมองด้านบวก ของอุดมการณ์ หรือจะเป็นกลวิธีการปฏิเสธ ที่ใช้เพื่อป้องกันมิให้ประชาชนหรือผู้อ่านเข้าใจอุดมการณ์นี้ผิดเพี้ยนไป

จากการวิเคราะห์วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงพบว่ารัฐบาลมีการปลูกฝังแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางให้ประชาชนในการดำเนินชีวิต โดยให้พิจารณาความเหมาะสมกับฐานะของตนเอง ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หลงใหลในวัตถุ ทำทุกอย่างด้วยเหตุผลตามกำลังความสามารถของตนเอง รู้จักพอประมาณ จะเห็นได้ว่าเป็นตามเงื่อนไข 3 ประการ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ดังปรากฏในถ้อยคำต่อไปนี้ ความพอเพียง การออม ความประหยัด ภูมิคุ้มกัน เกษตรผสมผสาน กระจายรายได้ การแข่งขันอย่างยุติธรรม ความสมดุล เป็นต้น ดังตัวอย่าง (15) จากหนังสือพิมพ์มติชน ประจำวันที่ 21 มกราคม 2550

(15) “...ถ้าหากว่าแต่ละบุคคลได้ไตร่ตรองหลักการนี้อย่างรอบคอบ ดีความหมายและได้แปลงออกไปเป็นสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ เช่น จะ อดออมเงินเดือนละกี่เปอร์เซ็นต์ และพยายามทำให้ได้ตามที่ตั้งใจ ซึ่งถ้าหากเป็นเช่นนั้นจริง สังคมไทยก็จะมี การออม เพิ่มขึ้นอย่างแน่นอน (ตามหลักภูมิคุ้มกัน) การลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น (หลักการบริโภคพอประมาณ) คนไทย ทำงานหนักขยันขันแข็ง และมี ความสมดุล ในด้านต่างๆ เช่น ดุลการค้า”

(ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2550, น. 5)

## 5.2 อุดมการณ์รวมกลุ่มนิยม

อุดมการณ์รวมกลุ่มนิยม (Collectivism) เป็นความคิดที่ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ซึ่งหมายรวมถึงความเป็นครอบครัวที่อาศัยอยู่ร่วมกัน การเลี้ยงดูบิดามารดา การพึ่งพาอาศัยกัน การช่วยเหลือบุคคลอื่น ซึ่งถ้อยคำที่พบและสะท้อนให้เห็นอุดมการณ์รวมกลุ่มนิยมที่ปรากฏในวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียง ดังตัวอย่าง (16) จากหนังสือพิมพ์มติชน ประจำวันที่ 5 มกราคม 2550

(16) “... สิ่งสำคัญที่ชาวบ้านดอนม่วง ยึดถือปฏิบัติสืบทอด กันมาจากบรรพบุรุษ ผู้ใหญ่บ้านแห่งบ้านดอนม่วง คือจิตสำนึกของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลูกหลานรุ่นใหม่ จะได้รับการปลูกฝังไม่ให้ทอดทิ้งผู้สูงอายุ เพราะคนเฒ่าคนแก่อาบน้ำร้อนมาก่อน จึงทำให้ที่หมู่บ้านนี้ กลายเป็นสังคมไม่ทอดทิ้งกันจนถึงวันนี้”

(หมู่บ้านดอนม่วง ต้นแบบความพอเพียง, 2550, น.36)

ถ้อยคำที่ผู้เขียนในคอลัมน์นี้ยังสะท้อนไปถึงอุดมการณ์ย่อยๆ ที่แฝงในอุดมการณ์รวมกลุ่มนิยม นั่นก็คือ อุดมการณ์วัฒนธรรม ดังที่พบได้จาก ยึดถือปฏิบัติสืบทอด การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ให้ทอดทิ้งผู้สูงอายุ ผู้เขียนสะท้อนเจตนาในการปลูกฝังอุดมการณ์วัฒนธรรม โดยอ้างถึงสิ่งที่คนไทยยึดถือปฏิบัติกันมาแต่ช้านาน และการปลูกจิตสำนึกในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้แก่ผู้อ่านและเยาวชนรุ่นใหม่ เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นวัฒนธรรมที่มีมาเป็นเวลาช้านานในสังคมไทยที่ให้ความสำคัญของผู้สูงอายุ แต่ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า ทั้งสื่อโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์มีข่าวเกี่ยวกับผู้สูงอายุ บิดา มารดาที่ถูกบุตรหลานทอดทิ้งให้อยู่เพียงลำพัง ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างของหมู่บ้านนี้ขึ้นมา เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม และแสดงการชื่นชมหมู่บ้านนี้ที่ สืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย และยังสะท้อนให้เห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงรวมถึงการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมและความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งก็เป็นอีกอุดมการณ์หนึ่งที่แฝงอยู่ในอุดมการณ์รวมกลุ่มนิยม นั่นก็คือ อุดมการณ์ครอบครัวซึ่งเป็นความคิดเกี่ยวกับการเลี้ยงดู บิดา มารดา และความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่ก่อให้เกิดสมาชิกใหม่ของสังคม ตลอดจนให้การเลี้ยงดู อบรมความรู้ เพื่อให้บุตรสามารถพึ่งพาตนเอง ดูแลบิดามารดา รวมทั้งช่วยเหลือบุคคลอื่นได้ และอบรมให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในการที่จะช่วยพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

## 5.3 อุดมการณ์ศาสนา

อุดมการณ์ศาสนาที่ปรากฏในวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวข้องกับหลักการดำเนินชีวิตตามคุณธรรมและวิถีของศาสนาพุทธที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติตาม เพื่อช่วยเกื้อกูลให้ชีวิต

เจริญงอกงามสามารถเข้าถึงความสุขทางกายจากการได้ใช้ทรัพย์สินที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่า ความสุขจากการประพฤติปฏิบัติตนอย่างดีงาม และมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นในสังคมและช่วยเหลือผู้อื่น รวมถึงความสุขจากการมีจิตใจที่ปลอดโปร่งเป็นสุข จากก ารวิเคราะห์ข้อมูลจากกลวิธีการใช้คำศัพท์ทำให้พบอุดมการณ์ศาสนาแฝงอยู่มากมาย ได้แก่ การเดินทางสายกลาง พอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ พอประมาณ การพึ่งพาตนเอง ความไม่โลภ คุณธรรม จริยธรรม ความมีเหตุผล จิตสำนึกที่ดี ดังตัวอย่าง (17) จากหนังสือพิมพ์มติชน ประจำวันที่ 22 มกราคม 2550

(17) “...เปิดพื้นที่จัดกิจกรรมลานวัฒนธรรมสำหรับเยาวชนและครอบครัวในระดับชุมชนทั่วประเทศ เพื่อปลูกฝัง จิตสำนึกในเรื่อง คุณธรรม จริยธรรม ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ครอบครัวพอเพียง พระสอนศีลธรรมแก่เยาวชน”

(ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีแห่งวัฒนธรรมไทย, 2550, น.7)

## 6. สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาและวิเคราะห์วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในสื่อมวลชนไทย ซึ่งเลือกศึกษาข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ 2 ฉบับ คือ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐและหนังสือพิมพ์มติชน โดยใช้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เป็นแนวทางในการศึกษา จากการศึกษพบว่าสื่อมวลชนใช้กลวิธีทางภาษาในวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียง 2 กลวิธีใหญ่ๆ คือ กลวิธีทางศัพท์ และกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม ส่วนอุดมก ารณ์ที่แฝงอยู่ในการนำเสนอวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในสื่อมวลชนไทยมี 3 อุดมการณ์ ได้แก่ อุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง อุดมการณ์รวมกลุ่มนิยม และอุดมการณ์ศาสนา นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การนำเสนอวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงมีรูปแบบการนำเสนอ 2 ทิศทาง คือ 1) เชิงบวก และ 2) เชิงลบ ซึ่งคอลัมน์ที่นำเสนอวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงบวก สื่อมวลชนนำเสนอวาทกรรมไปในทางที่ดี โดยเป็นการบรรยายเกี่ยวกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียงอย่างตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง มีการใช้กลวิธีการใช้คำสำคัญตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ได้แก่ “ความพอเพียง” “ความพอประมาณ ” “ทางสายกลาง” “ภูมิคุ้มกัน” เป็นต้น และมีการใช้กลวิธีการเล่าเรื่องของผู้ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อแสดงเป็นตัวอย่างที่เกิดจากการปฏิบัติจริง ซึ่งทำให้ผู้อ่านหรือผู้รับสารเห็นภาพได้ชัดเจน และพร้อมที่จะนำไปเป็นแบบอย่างได้ นอกจากนั้น มีการนำเสนอโดยชักจูงให้นำหลักเศรษฐกิจไปใช้ในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจพอเพียงกับทางศาสนา วัฒนธรรม และสถาบันทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา เป็นต้น เพื่อเป็นตัวอย่างของการใช้ชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง จึงสรุป ได้ว่า การนำเสนอวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงบวกชี้ให้เห็นประโยชน์จากการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง และสนับสนุนให้คนไทยน้อมนำหลักการนี้ไปใช้ในการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อนำไปสู่สังคมที่

เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนคนรุ่นหลัง ในการดำรงชีวิตบนฐานความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน ส่วนการนำเสนอวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงลบเป็นการนำเสนอวาทกรรมในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งพบเป็นส่วนน้อย โดยในการนำเสนอที่ผู้เขียนมิได้วิพากษ์วิจารณ์เศรษฐกิจพอเพียงโดยตรง แต่จะเป็นการวิจารณ์ เรื่องการทำงานของรัฐบาลและนโยบายของรัฐบาลในการประกาศใช้เศรษฐกิจแบบพอเพียงแทนเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

### เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎาภรณ์ หงส์ดามรงค์. (2543). *ปริเฉทเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ : รายงานผลการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: ทุนวิจัยกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช.
- กฤษฎาภรณ์ หงส์ดามรงค์ และ จันทิมา เอี่ยมมานนท์, บรรณาธิการ. (2549). *มองสังคมผ่านวาทกรรม*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- งามตา วินิตานนท์. (2545). บทที่ 6 สื่อมวลชนกับการพัฒนาบุคคล. *การถ่ายทอดทางสังคมกับการพัฒนามนุษย์ (เอกสารคำสอน วป 581)*. ภาควิชาจิตวิทยา, คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จันทิมา เอี่ยมมานนท์ . (2549). *การศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อเอดส์ในสังคมไทยตามแนวปฏิพนธ์วิเคราะห์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, ภาควิชาภาษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2550, 21 มกราคม). 'อยู่เย็นเป็นสุข อยู่ร้อนนอนทุกข์' ดั่งนี้วัดความสุขและนโยบายสาธารณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *มติชน*, หน้า 5.
- ไทยรัฐ. (2549, 4 ตุลาคม). *อยู่ ไซ้กินหัวหน้าที่มีเศรษฐกิจ เน้นความพอเพียงไม่ดับเบิลสแตนด์*, หน้า 8.
- ไทยรัฐ. (2549, 23 ตุลาคม). *จุดเปลี่ยนประเทศไทย...เศรษฐกิจพอเพียงในแนวทางสมานฉันท์*, หน้า 8.
- ไทยรัฐ. (2550, 1 มกราคม). *คน กฟผ. รักพอ ใช้พลังงานอย่างพอเพียง*, หน้า 9.
- เนตรทิพย์. (2549, 10 ตุลาคม). *กลับสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง*. *ไทยรัฐ*, หน้า 8.
- ไทยรัฐ. (2549, 11 ตุลาคม). *กลับสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง (2)*. *ไทยรัฐ*, หน้า 8.
- บุญนำ เกิดแก้ว. (2550, 15 มกราคม). จากเกษตรผสมผสานถึงโรงเรียนทำกิน-ทำใช้ของ 'สำเร็จสว่างใจ'. *มติชน*, หน้า 8.
- โพธิวิชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สระแก้ว. (2551). *วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- มติชน. (2550, 2 มกราคม). *ละครเวทีเฉลิมพระเกียรติรวบที่สุด*, หน้า 23.
- มติชน. (2550, 3 มกราคม). *คน กฟผ. รักพ่อใช้พลังงานอย่างพอเพียง*, หน้า 3.
- มติชน. (2550, 5 มกราคม). *หมู่บ้านดอนม่วง ต้นแบบความพอเพียง*, หน้า 36.
- มติชน. (2550, 8 มกราคม). *2550 กระทรวงพลังงาน ชู 4 นโยบาย*, หน้า 18.
- มติชน. (2550, 22 มกราคม). *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีแห่งวัฒนธรรมไทย*, หน้า 7.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2550, 30 มกราคม). 'เศรษฐกิจพอเพียง...เสาเข็มของประเทศ'. *มติชน*, หน้า 7.
- ราชบัณฑิตยสถาน . (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ .ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ . (2544). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545-2549*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เดอะบุ๊คส์.
- หมัดเหล็ก. (2549, 17 ตุลาคม). *ขาดทุนคือกำไร*. *ไทยรัฐ*, หน้า 6.
- หมัดเหล็ก. (2549, 27 ตุลาคม). *นโยบายกับวิสัยทัศน์*. *ไทยรัฐ*, หน้า 6.
- หมัดเหล็ก. (2549, 17 พฤศจิกายน). *สุขนิยมแบบพอเพียง*. *ไทยรัฐ*, หน้า 6.
- หมัดเหล็ก. (2550, 16 มกราคม). *พอเพียงหรือผิดพลาด*. *ไทยรัฐ*, หน้า 6.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. New York: Longman Publishing.
- Fairclough. (1995). *Media Discourse*. London: Edward Arnold.
- Fairclough. (1972). *The Archaeology of Knowledge*. London: Tavistock.
- Fairclough. (2003). *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Fairclough, N. & Wodak, R. (1997). Critical Discourse Analysis. In T.A. Van Dijk (ed.). *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*, vol.2, pp. 258-284. London: Sage.
- Van Dijk, T.A. (1997). Discourse as Interaction in Society. In T.A. Van Dijk (ed.). *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*, vol.2, pp. 1-37. London: Sage.
- Van Dijk. (1998). *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London: Sage.